

DR ALFRED NAJFELD – SEĆANJE NA RAZGOVORE SA NAŠIM OCEM

*M*edu sećanjima na našeg oca, najupečatljivija su vezana za razgovore sa njim. Naš otac je imao neuobičajenu sposobnost da lako stupa u razgovor sa svakom osobom, od uličnih nosača sa kojima je igrao šah na Kalemegdanu, do filozofa sa kojima je raspravljao o apstraktnim idejama i društvenim procesima, i da ih sve inspiriše na sadržajnu debatu. Bez obzira na obrazovni ili društveni nivo, svaki je sagovornik imao osećanje da razgovara ne samo sa lekarom već sa čovekom koji ga poštuje. Osim što je bila deo njegove struke, ta sposobnost

proističe delom iz njegovog predavačkog dara i sposobnosti za analitičko postavljanje i rešavanje komplikovanih situacija. Iz tih razgovora želimo da zabeležimo samo neke detalje koji donekle oslikavaju kako je doživeo i preživeo predratne i ratne godine.

Roden je 1911. godine u gradu Žešovu (Rzesow, na jidišu Rajše) u južnoj Poljskoj (Galicija), koji je u to vreme imao 20.000 stanovnika, a od toga 18.000 Jevreja. Imao je još dva mlada brata. Jedan od njih, Poldek, sa ženom i sinom stradao je u koncentracionom logoru Bjelce. Najmlađi brat, Otto, sa ženom i njenom porodicom, spasio se dospevši nekako do Sibira. Vrativši se posle rata iz Sibira, ponovo je doživeo pogrom u Kjelcu. Tada je pobjegao iz Poljske i uselio u Izrael.

Deda Mauricije bio je advokat. Zbog već poznatog antisemitizma u Poljskoj, kako među stanovništvom tako i onog podupiranog od strane vlasti, njegova advokatska praksa slabo je išla. Porodica se zbog toga selila u sve manja mesta da bi izbegla konkurenciju poljskih advokata. Međutim, ni to nije donosilo nekakav uspeh i porodica je sve više propadala. Pod veoma teškim uslovima deca su morala da idu u školu u obližnji veći grad, tako da je naš otac, već u svojoj desetoj godini, otišao iz roditeljske kuće i u nju se praktično nikad nije vratio.

Deda Mauricije je umro prirodnom smrću, uoči rata. Naša baka Hermina našla se u bolnici, operisana od raka, kada su Nemci 1939. ušli u grad. Još dok je bila u bolnici, poslala je kartu našem ocu opisujući svoju beznadežnu situaciju. Po ulasku Nemaca u Žešov, odmah je izbačena iz bolnice. Tada su je tako bolesnu prihvatili komšije Jevreji; međutim, ubrzo je umrla.

Nakon završene mature u klasičnoj gimnaziji u Žešovu 1929. godine, naš otac hteo je da se upiše na Medicinski fakultet u Krakovu. Bio je tri puta odbijen jer je za Jevreje već tada važio „*numerus clausus*“. Pošto je dedin brat, dr Filip Najfeld, još za vreme austrougarske aneksije Bosne bio kao sudija premešten u naše krajeve, otac je odlučio da upiše medicinu na Univerzitetu u Zagrebu, računajući na podršku porodice. Izdržavao se dajući časove srednjoškolcima, hranio se u jevrejskoj studentskoj menzi, bavio se sportom u jevrejskom sportskom društvu „*Makabi*“, i živeo veoma skromno, gotovo na ivici bede. U menzi je upoznao našu majku, Etu Špicer, sa kojom se oženio 1941. godine.

Otac je završio Medicinski fakultet 1938. godine. Ali, kao poljski državljanin, uoči rata bio je izgnan iz Jugoslavije, tako da je u Zagrebu morao da živi ilegalno. Uz pomoć profesora dr Andrije Štampara dobija nameštenje kao lekar u Koprivnici, ali se brzo vraća u Zagreb jer je u Koprivnici za njega bilo nesigurno. Kad je već bilo izvesno da će Nemci ući u Jugoslaviju, javio se dobrovoljno u Jugoslovensku vojsku da bi se borio protiv fašizma a time ujedno legalizovao svoj status. To mu nije uspelo pošto su ga Nemci i ustaše preduhitрили. Ušli su u Zagreb istog dana, 10. aprila 1941. godine. Sa uniformom u ruci, gledao je, zajedno sa našom majkom, kako građani Zagreba dočekuju Nemce i ustaše: ulice su bile prepune cveća, voća i bombona koje su im građani oduševljeno bacali u susret.

Dolaskom ustaša na vlast u novoosnovanoj fašističkoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj uspostavljeni su odmah antijevrejski zakoni. Između ostalog, Jevrejima je bilo zabranjeno da koriste usluge u javnim zdrav-

stvenim ustanovama (klinikama, bolnicama, itd). Jevrejska opština u Zagrebu je odmah organizovala sopstvenu zdravstvenu službu. Naš otac se među prvima prijavio da u njoj radi. Obilazio je bolesnike po kućama i jevrejske zatočenike u Kerestincu (logor pored Zagreba). Ubrzo je saznao da se organizuje akcija za suzbijanje endemskog sifilisa u Bosni. Ta akcija imala je za cilj da pokaže brigu ustaških vlasti za muslimane u Bosni (okupirana od NDH). Endemski sifilis je bio u velikoj meri proširen među muslimanskim stanovništvom. Za jevrejske lekare to je bio prisilni rad. U toj akciji, prema kazivanju naših roditelja, učestvovalo je oko 80 jevrejskih lekara koji se, pre ili kasnije, uključuju u pokret otpora i predstavljaju jezgro budućeg saniteta JNA. Prema pričanju naših roditelja, jedan od razloga za tu humanu akciju bila je i želja hrvatskih lekara da se reše konkurencije jevrejskih lekara koji su imali veliki stručni ugled, lepe i dobro opremljene ordinacije. Naš otac nije imao ništa sem želje da spase sebe i našu majku jer su lekari na tom poslu imali neku vrstu zaštite od logora za sebe i članove svojih porodica. Otac se prijavljuje za tu akciju i, ujesen 1941. godine, roditelji odlaze u istočnu Bosnu. Dodeljeni su Domu zdravlja u Tuzli koji ih raspoređuje na teren Banovičkog rudnika sa pet sela. Tamo oboje rade u muslimanskim selima pod veoma teškim uslovima, stalno u strahu od ustaških vlasti i uvek pod sumnjom da saraduju sa pokretom otpora. Istina, oni su pomagali lekovima i savetima progonjeno srpsko stanovništvo iz okolnih sela i bili povezani sa partizanima.

Početakom 1942. godine našli su se, odjednom, u teškoj situaciji kada su ustaše počele da skupljaju i odvođe celu tuzlansku jevrejsku zajednicu u logore. Bili su svedoci kada je njihova dobra prijateljica iz menze, Rašela Albahari, sa kćerkom Herut vođena u logor. Rašela je radila kao apotekar u Tuzli i bila povezana sa partizanima. Naročito bolno doživeli su odvođenje gospođe Zlocover, njihove stanodavke. Dobra i draga starica, poljska Jevrejka, udovica poštara, bez dece, došla je u Tuzlu još za vreme Austro-ugarske monarhije. Kada je čula da je neki dr Alfred Najfeld došao u Tuzlu, odmah je to povezala sa dr Filipom Najfeldom, bivšim sudijom u Tuzli. Saznavši da je sudija rođak našeg oca, odmah je ponudila našim roditeljima da stanuju u njenom stanu, što su oni rado prihvatili. Zavolela je našeg oca kao svoga sina, brinula se i ugadala mu na brojne načine. Otac je to uzvraćao brigom za njeno zdravlje, jer je bila teški srčani bolesnik. Živeli su tako, složno kao najbliža rodbina, oko godinu dana dok ustaše nisu počele da odvođe Jevreje u logore. Kada su ušli u kuću da i nju odvedu, otac se tome žestoko

suprotstavio i pokušao da je spase govoreći ustašama da kao teški srčani bolesnik ne može da hoda jer ima otečene noge. Nažalost, ništa nije pomoglo. Ustaše su bile uporne, natovarili su je na špediterska kola da bi obavili svoj posao i ubrzali njenu smrt. Tako je i bilo: gospoda Zlocover nije daleko stigla, umrla je na kolima posle pola sata.

Uvek za korak brži pred brojnim smrtnim opasnostima: dr ALFRED NAJFELD u partizanskoj uniformi

Pre nego što je gospoda Zlocover odvedena u logor, u koji nije stigla, naši roditelji su, na temelju dokumenata koji su štitili njih i njihove porodice, uspeli da oslobode našu baku po majci iz logora Đakovo. Ona je sa našim roditeljima i našom starijom sestrom živela u stanu kod gospode Zlocover.

Zbog sumnje da saraduje sa partizanima, direktor Doma zdravlja u Tuzli izdejstvovao je za našeg oca premeštaj u Bosansku Krupu (zapadna Bosna) juna 1943. godine. Tu su naši roditelji uspeli da uspostave vezu sa Podgrmečkim odredom i počeli da deluju kao obaveštajci o kretanjima nemačke vojske. Taj rad je bio veoma opasan jer su bili pod stalnom prismotrom ustaša i Nemaca koji su sumnjali da su oni povezani sa partizanskim pokretom.

U teškoj situaciji, jednog dana, dolazi oficir u nemačkoj uniformi i traži našeg oca. Po nemačkim vojnim propisima, postavlja stražu od dva vojnika ispred kuće. Situacija postaje napeta i otac sa njime odlazi u zasebnu sobu. Majka izbezumljeno očekuje najgore. Nakon nekog vremena oficir izlazi iz kuće. Kada se tata smirio, ispostavilo se da je oficir u nemačkoj uniformi u stvari partizanski saradnik koji je doneo vesti od rodaka našeg oca. Naši rođaci, dr Leon i Irena Vilf već su se pridružili V korpusu Narodnooslobodilačke vojske i hteli su da to saop-

šte našim roditeljima. U stalno napetoj situaciji u Bosanskoj Krupi, roditelji su živeli u neizvesnosti i velikoj brizi jer je, uz njih bila i naša baka koja se tek vratila iz logora, i naša dvogodišnja sestra Ira. Zbog neizvesne i teške situacije u gradu, otac je počeo da obilazi obližnja sela i traži pogodan smeštaj za porodicu.

Tada se dešava tragedija. Dok je otac tragao za smeštajem, 29. maja 1944. počinje savezničko bombardovanje Bosanske Krupe. U tom bombardovanju poginule su naša sestra Ira i naša baka Helena.

Nas dvoje, brat i sestra, od najmladih dana, u stvari otkad smo saznali za taj tragični događaj, koji su doživeli naši roditelji a u kojem su pod bombama u ratnom vihoru našli smrt naša sestra, njihovo prvo dete, i baka, mamina majka, potresno smo proživljavali. Duboko smo se uživaljivali u bol naših roditelja za izgubljenim detetom i roditeljem. Znamo da se u njih ta tragedija trajno urezala i, uz sve ostalo što su propatili i tokom rata izgubili, oca je pratila do kraja života a majka je se dosad nije oslobodila.

Posle te nesreće, posle niza svih prethodnih, naši roditelji su odlučili da jave svojoj partizanskoj vezi da je njihov položaj u Bosanskoj Krupi postao isuviše opasan za obaveštajni rad i da im se mora organizovati prelaz na oslobođenu teritoriju.

Odlazak se odvija pod dramatičnim uslovima. Majka je bila trudna, a onog dana kada je dogovoreno mesto gde će ih partizani sačekati, našli su se pod unakrsnom vatrom između Nemaca, sa jedne strane, koji su patrolirali na železničkoj pruzi i naslutili da se nešto dešava, i partizana, sa druge strane, koji su osiguravali majci i ocu prelaz na oslobođenu teritoriju. Borba je trajala skoro sat i naša majka zamalo je izgubila život. Te večeri kada su stigli u malo selo na visokoj planini, ona se porodila. O tom događaju (dokumentovano u Jad Vašemu, u Jerusolimu, i opisano u knjizi „Mi smo preživeli“ I često smo slušali kada su se ratni prijatelji naših roditelja sastajali u našoj kući i evocirali uspomene na te tragične događaje.

Po dolasku na slobodnu teritoriju otac je raspoređen na dužnost upravnika bolnice 39. krajiške divizije koja je ratovala na teritoriji zapadne Bosne, oko Banjaluke. Majka je, pored tek rođenog sina, radila kao lekar na tifusnom odeljenju iste bolnice. Otac je smatrao da treba što pre da ide u borbu. Premešten je u pokretnu bolnicu pri borbenim jedinicama. Na toj dužnosti zbrinjavao je ranjenike i bolesnike koji su oslobađali gradove od Nemaca i ustaša od Banjaluke u Bosni, preko Zagreba do Trsta.

Završio se rat. Roditelji su tragali za rodacima i prijateljima nastojeći da saznaju ko je preživio. Na žalost, gubici su bili ogromni i sa očeve i sa majčine strane, a i među prijateljima menzašima. Mnogo smo priča čuli o jevrejskoj menzi, koja je za naše roditelje i njihove prijatelje-menzaše bila centar života u vreme njihovih studentskih dana. Mnoga dirljiva sećanja na prijatelje koji su nestali u prvim danima rata ispričana su sa tugom, kao za izgubljenom rodbinom. Devetoro njih preživelih, koji su se našli u Beogradu povodom dolaska Luteka Mebla iz Poljske u Beograd, sastali su se prvi i jedini put 1956. godine u našoj kući. Taj događaj, pun uzbuđenja i strepnji, tuge i radosti, ostavio je na nas, decu neizbrisiv utisak.

*Na svakodnevnom poslu, na nekom od ratišta:
dr ALFRED NAJFELD u improvizovanoj ratnoj bolnici*

Posle rata otac je, zahvaljujući organizacionim i stručnim sposobnostima, veoma brzo napredovao u vojnoj i medicinskoj službi. Završio je specijalizaciju iz fiziologije, iz neuropsihijatrije i, na kraju, superspecijalizaciju u SAD iz vazduhoplovne neuropsihijatrije. On je osnivač modernog pravca o ulozi neuropsihijatrije u jugoslovenskom ratnom vazduhoplovstvu. Svoju vojnu i stručnu karijeru završio je kao pukov-

nik i načelnik saniteta jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva. Penzionisan je 1970, a umro 1989. godine.

U priči o ocu i njegovoj uspešnoj karijeri učinili bismo nepravdu ako u njoj ne bi bila pomenuta i naša majka. Otac je u našoj majci, takođe lekaru sa zavidnom reputacijom, imao veliku i stalnu podršku. Ona kao da je svoj život i ličnu karijeru podredila napredovanju i profesionalnom i naučnom radu našeg oca. Nije to izviralo iz nekakvog patrijarhalnog odnosa i vaspitanja, već je to razumevanje bilo rezultat velike ljubavi koja je među njima postojala tokom svih dana zajedničkog života. Stoga možemo da kažemo da je najlepše što smo nas dvoje, brat i sestra, doživeli i poneli iz topline porodičnog doma, ta ljubav koja je prožimala njihov odnos i obilato se prenosila na nas, čineći i naše detinjstvo i ceo život potpunim i srećnim.

U veoma živim uspomename na našeg oca, osećamo ponos zbog njegovih ljudskih osobina, profesionalnih dostignuća, topline i ljubavi kojom nas je okruživao. On nam je uzor i najbolja potvrda o tome kako osmišljen, sadržajan i častan život može da se ostvari uprkos bolnih i nezaboravnih gubitaka.